

שבט התשפ"ד, פברואר 2024

"זהות יהודית" בתקציב המדינה לשנת 2024

תקציב המדינה המעודכן לשנת 2024 הונח (באיחור) על שלחן הכנסת ויידון בשבועות הקרובים לקראת אישורו הסופי. לאור המשבר הכלכלי בפניו אנו ניצבים, הממשלה אישרה תקציב ובו קיצוצים נרחבים, חלקם רחביים וחלקם פרטניים, כמעט בכל משרד ממשלתי ובכל תחום. על אף הביקורת הציבורית בנושא, התקציבים הקואליציוניים לא קוצצו במלואם – ואף לא קרוב לכך – ונותרו על סך של כ-5.7 מיליארד ש"ח מתוך כ-8 מיליארד ש"ח אשר תוקצבו במקור בתקציב 2024. יש לציין כי תיקון תקציב 2024 אמור לבטא לראשונה באופן משמעותי את שינוי סדר העדיפויות התקציבי הנדרש לאור הסטת תקציבים למערכת הביטחון ולשיקום עוטף עזה, פיצוי ושיפוי חיילי וחיילות המילואים, משפחות המפונות מבתיים בצו שר הביטחון ומשפחות שכולות שלדאבון ליבנו רבות מהן נוספו למעגל השכול הישראלי בארבעת החודשים האחרונים.

אחד הנושאים הבולטים בהסכמים הקואליציוניים של הקואליציה הנוכחית הוא חיזוק "הזהות היהודית", מושג אמורפי אשר נושא את הכותרת של גופים ממשלתיים שונים. בין הגופים האלה ניתן למצוא את המינהלת לזהות יהודית שעברה מהמשרד לשירותי דת למשרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, האגף לתרבות יהודית במשרד החינוך, הרשות לזהות יהודית במשרד ה"מ (באחריותו של סגן השר אבי מעוז), משרדי המורשת וירושלים ומסורת.

לפי הצעת הממשלה, סך התקציב לגופי ה"זהות היהודית" בתקציב 2024 המעודכן עומד על כ-460 מיליון ש"ח כפי שיפורט להלן, מתוכם כ-100 מיליון ש"ח במשרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, כ-150 מיליון ש"ח במשרד החינוך, כ-90 מיליון ש"ח במשרד המורשת וכ-80 מיליון ש"ח במשרד ירושלים ומסורת. מדובר בתקציבים המיועדים ברובם לשמש גופים חרדים וחרד"לים אשר יקבלו אותו ויהוו קבלני הביצוע מטעם הממשלה, גם אם הם יופנו בחלקם לכאורה כלפי הציבור הכללי. כל התקציבים הללו ניתנים כתקציבים תוספתיים קואליציוניים, על אף הרצון וההצהרות להכניסם לבסיס התקציב בעתיד ועל כן יידרשו החלטות של וועדת הכספים להעברת התקציבים לאחר אישור בסיס התקציב במליאת הכנסת. עוד יש לציין, כי החלטות על קיצוץ רחבי ("פלאט") הן ביחס לתכניות ממשלתיות והן ביחס לתקציבי תמיכות לא חלות על תקציבים אלה משום שהם תוספתיים ועל כן הקיצוץ היחיד שנקבע בהם הוא ביחס לתקציב המקורי שאושר בחודש מאי 2023 בכנסת, במסגרתו נשבר שיא הכספים הקואליציוניים בהיסטוריה של ממשלות ישראל.

הטבלה שלהלן מפרטת ומשווה בין תקציבי ה"זהות היהודית" המעודכנים והמקוריים שנקבעו בתקציב המדינה לשנים 2023-2024 וקובעו בהחלטות ממשלה כחלק מהחובה להצהיר על תקציבים קואליציוניים:¹

¹ הנתונים מתבססים על החלטות הממשלה שקובעות את היקף התקציבים הקואליציוניים לכל שנת תקציב. הם לא סופיים שכן עוד לא אושר חוק התקציב המתוקן לשנת 2024 בכנסת ולא בוצעו העברות תקציביות ועל כן לא ניתן להעריך את הביצוע בפועל. המספרים המופיעים בטבלה הם באלפי ש"ח.

תקציב 2024 מעודכן ⁵	תקציב 2023 מעודכן ⁴	תקציב 2024 מקורי ³	תקציב 2023 מקורי ²	סעיף	תכנית	משרד
88.966	88.366	150	131.82	חיזוק הזהות היהודית באמצעות מיזמים משותפים, פרויקטים שונים, מבחני תמיכה ופעולות בקרב סטודנטים, חיילים, חיילים משוחררים	תקציבי המינהלת לזהות יהודית ותכניות לחיזוק הזהות היהודית	משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות
		30	48.82	זהות יהודית - מיזמים, מכרזים ופעולות		
9.00	8.79	16	8.79	פעולות המנהלת לזהות יהודית		
1.464	1.464	5	4.88	פרויקטים לחיזוק הזהות היהודית והציונית של הקהילות היהודיות בעולם ולעידוד העלייה לארץ		
99.43	98.62	201	194.31	סה"כ		
3	5.86	6	5.86	תרבות יהודית - פרויקטים ייחודיים ברשויות מקומיות	האגף לתרבות יהודית ותכניות תרבות יהודית	משרד החינוך (וש"ס)
2	1.026	5	3.42	תרבות יהודית - פעולות		
46.82	48.82	50	48.82	תרבות יהודית, מכרזים, פעולות		
77	77	95	93	תמיכה בתרבות יהודית חרדית		
12	12	12	12	מכרזים להעמקת החינוך		
13	13	13	13	מדרשות ליהדות וללימודי ארץ ישראל		
153.6	157.5	181.0	175.3	סה"כ		
79	79	239.5	239.5	תקציב המשרד בניכוי תקציבי ירושלים	תקציב תכניות "מסורת"	משרד ירושלים ומסורת
72	72	0	200	לטובת הקמה וקידום מיזמים בתחום המורשת הלאומית והמקומית והנחלת המורשת היהודית	תקציבי מורשת ופיתוח תשתיות מורשת	משרד המורשת
4.395	4.395	5	14.65	מורשת, תיעוד ההתיישבות, בית ראשונים בהתיישבות, מורשת הפועל המזרחי		
11.72	11.72	12	11.72	פרויקטים פיתוח ברשות העתיקות		
1	1	3	2.93	העצמת תשתיות מורשת		
89.12	89.12	20	229.3	סה"כ		
25	0	165	120	סה"כ	משרד ראש הממשלה: הרשות לזהות יהודית	
0	0	5	4.88	הרשות לזהות לאומית יהודית	פעילויות למקיימים אורח חיים דתי ופעילויות לחרדים	משרד התרבות
14.646	14.646	50	48.82	סיוע לפעילות ולמוסדות תרבות המקיימים אורח חיים דתי		
14.646	14.646	55	53.7	פעילויות תרבות חרדית		
460.781	438.857	861.5	1,012.08	סה"כ		סה"כ שנתי

² על בסיס החלטת הממשלה מספר 511 מיום 14.05.2023.

³ על בסיס החלטת הממשלה מספר 511 מיום 14.05.2023.

⁴ על בסיס החלטת הממשלה מספר 1096 מיום 27.11.2023.

⁵ על בסיס החלטת הממשלה מספר 1306 מיום 14.01.2024.

אמנם היקף התקציבים הקואליציוניים קוצץ ביחס למקור – מכ-8 מיליארד ש"ח לכ-5.7 מיליארד ש"ח, אך מדובר מלכתחילה בשיא של תקציבים קואליציוניים כאשר המרכיב של "כספים קואליציוניים מובהקים"⁶ עלה באופן יחסי, גם ביחס לממשלות קודמות בראשות הליכוד. על כן, מדובר עדיין בהיקף גדול של תקציבים, שאף מוגנים מפני קיצוצים רוחביים כמו אלו אשר נקבעו בהחלטות הממשלה ביחס לכלל התכניות הממשלתיות בבסיס התקציב ולגבי תקציבי התמיכות הניתנים על ידי המשרדים השונים וראוי לציין כי בתקציבים אלה מדובר בעיקר בתמיכות לארגונים פרטיים ולרוב לא בפעילות ממשלתית ליבתית.

נוסף לכך יש לציין כי על אף שמשרדי ממשלה רבים התבקשו שלא להתניע תכניות ממשלתיות חדשות, גם אם אלה תוקצבו בעבר והופיעו בתכניות העבודה המשרדיות, מספר תכניות ותחומי תוכן חדשים לגמרי שלא היו קיימים לפני תקציב 2023-2024 מקבלים ביטוי בתקציב המתוקן לשנת 2024, על אף שכאמור מדובר בתקציב אשר אמור לבטא שינוי סדרי עדיפויות משמעותי ביחס למצב החירום הכללי והכלכלי איתו מתמודדת מדינת ישראל. בהם תכניות בתחום ה"מסורת" במשרד ירושלים ומסורת וכן הרשות לזהות לאומית יהודית במשרד רה"מ, שאמנם קוצצה באופן משמעותי אך עדיין מדובר בתכנית חדשה שלא ברור מה טיבה ותכליתה.

עוד יש לציין כי על אף השימוש החוזר במושג "זהות יהודית", ניכר כי מדובר בתכניות אשר רובן ככולן מיועדות לביצוע בידי גורמים ממגזרים מסוימים, פעמים מסוימות באופן מקביל זה לזה, ובתלות בגורם הפוליטי שאמון על יישום התכניות. כך למשל עד היום לא ברורה האפקטיביות של פעולות המינהלת לזהות יהודית שעברה מהמשרד לשירותי דת למשרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות ובוודאי שלא נדרשת רשות נוספת במשרד רה"מ שתכליתה לא ברורה. כמו כן, ככל שקיימות תכניות רלוונטיות במשרד התרבות והספורט, לא ברור הצורך בתכניות להנחלת המורשת והמסורת בשני משרדים נוספים נפרדים, זאת לצד אגף ותיק לתרבות יהודית במשרד החינוך שכבר פועל בעיקר באמצעות תמיכות ברשויות מקומיות לבצע פעולות שנועדו לכאורה לתכניות אלה.⁷

⁶ הכוונה לתקציבים חריגים אשר בסיסם באפליה לטובת מגזר מסוים שלא היו נכללים בתקציב לולא ההסכמים הפוליטיים. להרחבה ראה "שיעור הכספים הקואליציוניים המובהקים גדל פי ארבעה מאז 2015" מאת צחי דוד ופרופ' קרנית פלוג, המכון הישראלי לדמוקרטיה, <https://www.idi.org.il/articles/51837>, 14.12.2023.

⁷ יש לציין כי גם האפקטיביות של הנחלת הזהות היהודית מטעם האגף לתרבות יהודית במשרד החינוך מוטלת בספק שכן לדוגמה לאחרונה פורסם שהאגף סירב להעביר תקציב למועצה האזורית מגידו לתקצוב של תיקון ליל שבועות בקיבוץ רמות מנשה בשל השתתפות מגישת הטלוויזיה לوسی אהריש באירוע ובניגוד לרצון התושבים והמארגנים. להרחבה ראה: "נשלל מימון מאירוע שבועות עם לوسی אהריש: 'לא מייצגת תרבות יהודית'", ישראל מושקוביץ, <https://www.ynet.co.il/judaism/article/hyd1llmtp>.